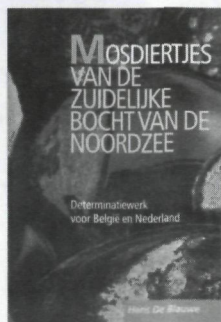

Boekbespreking

De Blauwe Hans (2009). Mosdiertjes van de Zuidelijke Bocht van de Noordzee. Determinatiewerk voor België en Nederland. Uitgave Vlaams Instituut voor de Zee, Oostende: 464 pp. ISBN 9789081290036

De Polypi, die in celletjes wonen, zijn de gemeenste en de kleinste soorten, witachtig en doorschijnende, zy hegten hunne celletjes niet alleen rontom de Koraalen, Zee-boompjes en Zee-mos, maar men vind die celletjes, en daarin woonende Polypi, op alle lichamen, die in Zee gevonden worden.

J. Baster, Natuurkundige uitspanningen, 1752.

Baster had het er maar moeilijk mee. Zijn poliepen, al of niet in een aparte celletjes, nu diertjes die op “planten” groeien of zijn de “planten” het product van deze diertjes? Bij koralen was het voor hem duidelijk, maar er zijn ook “zeeplanten” waar geen poliepen op groeien. Hoe zouden deze dan ontstaan zijn? Hij schreef erover naar de Royal Society in Londen. Hij stelde voor dat liefhebbers, dicht bij zee wonend, dit maar eens moesten onderzoeken door “zeeplanten” waarop “poliepen” zaten, in heldere flessen met dagelijks verversd zeewater gevuld, heel goed te observeren. Hij doet het zelf ook zo.

Hij is inmiddels zo ver dat hij drie soorten van poliepen kan onderscheiden:

1. Poliepen die in celletjes wonen, die zij nooit verlaten
2. Poliepen, die de topeinden van bijvoorbeeld Sertularia verlaten en kunnen zwemmen
3. Poliepen die vrij in zee rond zwemmen en zich soms ruggelings vasthechten.

Op een bijbehorende plaat geeft hij onder meer een Ceramium-plant en een Tubularia-dier weer met *Electra pilosa* (denk ik) erop. Baster was de eerste onderzoeker die in onze streken mosdiertjes verzamelde, onderzocht en afbeeldde. Daarna werd het heel lang stil.

Toen de Oosterschelde onderzocht werd op de geschiktheid voor de oesterteelt aan het einde van de 19^e eeuw, werden ook wat Bryozoa vermeld (Vigelijs, 1884), Loppens publiceerde wat over Belgische Bryozoa (1906, 1948). Toen de Zuiderzee afgesloten zou gaan worden, is daar de fauna, inclusief Bryozoa, onderzocht (Van Benthem Jutting, 1922 en Vorstman 1936) en de afsluiting van de zeegaten in zuid-west

Nederland leidde tot uitgebreide inventarisaties, ook voor de Bryozoa (Heerebout, 1970). De gehele verdere literatuur, behalve de publicatie van Hans De Blauwe en Marco Faasse uit 2004 bestaat eigenlijk uit soortoverzichten en meldingen van incidentele vondsten. Een eerste poging om tot een determinatiewerk te komen werd gedaan door Lacourt in 1978 in de vorm van een SWG/KNNV-tabel.

Tijdens de presentatie van zijn boek, op 22 juni, zei Hans De Blauwe dat hij tien jaar geleden aan de studie van de Bryozoa begonnen was, om de tabel van Lacourt te verbeteren. Die tabel is, zei hij, voor wat betreft naamgeving en taxonomische inzichten hopeloos verouderd en onbruikbaar. En niet geheel vrij van fouten, voeg ik eraan toe.

Dat moeten de SWG en KNNV als uitgevers vooral zichzelf aantrekken. Achteraf bezien had het manuscript wellicht destijds beter door een andere bryozooloog becommentarieerd moeten worden. Tegelijkertijd zou dat natuurlijk wel een probleem geweest zijn: deze diergroep telde en telt maar heel weinig liefhebbers. Wie zou het toen hebben moeten doen?

Voor dit boek hebben deze opmerkingen geen betekenis. Hier is de tekst uitgebreid nagelezen en becommentarieerd door onder andere Marco Faasse, John Ryland en leden van de International Bryozoological Society. Leden van onze zusterorganisatie, de Belgische SWG, hebben de tabellen vooraf uitvoerig getest; kortom, een voorbeeldige voorbereiding. Bovendien publiceerden Hans De Blauwe en Marco Faasse in 2004 ook een soort voorstudie: "Faunistisch overzicht van de mariene mosdiertjes van Nederland", met daarin 52 soorten, waarvan 44 autochtoon en 8 adventief (zoals dat vroeger in de SWG heette).

In het nu verschenen boek van Hans De Blauwe zijn maar liefst 179 soorten opgenomen: 133 autochtoon en 46 allochtoon (om het eens wat moderner te zeggen). Wel moet hierbij de kanttekening gemaakt worden dat heel veel soorten gevonden zijn in het zeegebied, ver uit de Belgische kust, achter de Vlaamse banken (Westhinderbank, Kwintebank). Daar werden wel 80 soorten gevonden, waarvan zeker 30 soorten speciaal voorkomen op de rijke schelpenbanken daar.

Het fraai vormgegeven boek telt 446 pagina's en is een lijvig werk; het weegt iets meer dan een kilo. Na een voorwerk met een inleiding (6 pagina's) volgt een systematische overzicht van de behandelde soorten (7 pagina's) en een historisch overzicht en een verklaring van de gebruikte termen en de anatomie (21 pagina's). Daarna begint het hoofdwerk: 394 bladzijden met tabellen, tekeningen, foto's en soortbeschrijvingen. Elke soort heeft twee pagina's: links de tekst en rechts de (prachtige) foto's. Het boek eindigt met een verklarende woordenlijst, een literatuurlijst en een register op de wetenschappelijke en op de Nederlandse namen.

De literatuurlijst is erg volledig en verrassend kort. Slechts 106 verwijzingen; een duidelijke indicatie dat deze diergroep weinig populair is en er dus maar weinig over gepubliceerd wordt. Er zijn maar 56 auteurs (als ik alleen de eerste auteur tel bij coproducties), die vanaf 1843 deze 106 publicaties verzorgd hebben. Er zijn 6 publicaties uit de 19^e eeuw, 50 uit de 20^e eeuw en al 56 uit de eerste tien jaar van de 21^e

eeuw. Eindelijk aandacht voor de Bryozoa! Een goede opsteker is dat van die 106 publicaties er maar liefst 43 in het Zeepaard of de Strandvlo staan. Eens te meer blijkt dat deze tijdschriften van en voor liefhebbers een grote betekenis hebben als het gaat om faunistisch onderzoek oftewel biodiversiteit.

De taxonomie van de Bryozoa is nog steeds niet stabiel. De zeevingers (*Alcyonidium*) zijn nog in 2004 gereviseerd en in de 21^e eeuw zijn er uit ons kustgebied acht nieuwe soorten beschreven. Lacourt werd daarbij niet vergeten: *Arachnidium lacourti* d'Hondt & Faasse, 2006. Van de in totaal 179 opgenomen soorten is het bij 13 soorten nog onduidelijk of onzeker welke soort het precies betreft. Kortom, er is nog veel werk aan de winkel.

Maar dat werk is veel lichter geworden door deze prachtige publicatie van Hans De Blauwe. Een absolute aanrader voor elke SWG'er die het goed beu is dat hij de mosdiertjes niet goed op naam kan brengen. Een binoculair en wat studiezijn is nu in de meeste gevallen voldoende.

Wie, dit uitstekende boek raadplegend, zou denken dat Hans De Blauwe een bioloog is, die op een of ander instituut werkt, heeft het mis. Hij is brandweerman, zoals hij bij de boekpresentatie meedeelde. Des te groter is dus de geleverde prestatie.

Verder is het goed hier te melden dat de Nederlandse namen, voor zover aanwezig, herzien zijn. Uitgangspunt daarbij is om de naamsdelen "wier" en "poliep" kwijt te raken. Daar zijn wel argumenten voor aan te voeren, maar tegelijkertijd doet het afbreuk aan de historische werkelijkheid. Voor Baster was het begrip "poliep" veel breder dan de Hydrozoa. Net zoals vroeger "vis" en "worm" ook een wijdere betekenis hadden.

Bij deze Nederlandse namen kunnen wel wat kanttekeningen gemaakt worden; dat is natuurlijk vooral een kwestie van smaak. In de praktijk zullen toch bij de meeste soorten de wetenschappelijke namen gebruikt worden, denk ik.

Tenslotte, toch nog een minpuntje in dit prachtige boek. De lijntekeningen zijn met een te lage resolutie (dpi) opgenomen, zodat, als je goed kijkt, je de pixels kunt zien. Maar dat is dan ook echt wel het enige minpuntje. Verder alleen maar dikke plussen. Aanrader met stip!

Het boek kost € 25 euro, maar als je het bij het VLIZ (Wandelaarkaai 7, B-8400 Oostende, België) bestelt komt er € 18 porto bij. Bestellen bij de Naturalis boekwinkel is voordeliger.

Gerard Heerebout
Oostmolenweg 49
NL-4481 PK Kloetinge